

Landskap: Skåne Upptecknat av: Inga Osterman-Tillström
 Härad: Skytts Adress: Ångagården, Tutaryd
 Socken: Skanörs stad Berättat av: Handlanden Olof Jeppsson
 Uppteckningsår: 1942 Född år 1852 i Södra Ljunghuset

Skolan.	s. 1.
Lekar.	s. 7.
Skeppsbrott.	s. 8.
Torven.	s. 12.
En handlande.	s. 14.
Jordbruket.	s. 19.
Fattigvården.	s. 28.
Måla relärling.	s. 32.
Väkfarna.	s. 33.
Fallehatt.	s. 34.
Fastlag.	s. 35.
Fyren.	s. 36.
Hamnen.	s. 37.
Sanden som byggnadsgrund.	s. 38.
Engelska kanalbyggare.	s. 39.
Skyttsie gård.	s. 40.

ACC. N:R M. 8892: 9/1.

att jag ett år betalade den s. k. Ljunghusamannen 12 kr. för att fullgöra min vägskylldighet. Den som i första hand skötte jordbrukarnas inträsen var emellertid jordbruksförmannen, vilken valdes på 3 år och kunde väljas om. Inte heller han hade någon lön, det var ent om pengar bland människor den tiden. Han hade överinseendet över de gemensamma utmarkerna, hägnaderna kring vångarna och skulle se till att det fanns hanjur bland hjordarna både fårhjerden, ko- och gåsflocken. Dessutom skulle han utbetala lönen till hören, se till att denne skötte sina åligganden och hålla mårtensgillet till vilket jordbrukarna bjöds och där hören var hedersgäst. Jordbruksförmannen skulle också se efter att alla hade säden inne vid en bestämd tid så att vångarna kunde ges upp. Retemännen skickade bud över sin rete till alla jordbrukare och det var praktiskt taget alla innevånare, att samlas utanför rådhuset och där fick majoriteten fälla utslaget när säden skulle vara bärgad och inkörd. I slutet av septem-

21

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR - M. 8892: 99.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ber, när potatisen tagits upp brukade Knävången vara ren för säd och som en första kunna ges upp till allmänt bette åt stadens djur. Hans Pettersson odlade emellertid en tid raps i Knävången, han gödslade förresten sina odlingar med tång, för att sälja den för framställning av den dyra och dåliga revelljan, som användes till de dåtida oljelamporna, och eftersom rapsen inte blev färdig så fort var det alltid bråk från hans sida för att få dagen då Knävången skulle ges upp uppskjuten i det oändliga. När den första fotogenen, en gulaktig vätska på den tiden, kom i marknaden slutade han emellertid med sina rapsodlingar. Men när det sedan blev betedlingarna blev det samma bråk igen.

I min fars tid användes inga som helst maskiner i jordbruket härnere. Hemma hos fars tröskade vi också alltid med plejel, det har jag själv gjort många gånger och det var ett sent arbete. På de stora gårdarna härnere stod också hela vintern om 2 å 3 karlar och tröskade. I fars

ACC. N:R M. 8892:23.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

tid kom alltid manfolk från Halland för att få vinterarbete med att träska här i Skanör. Min far var född i Håköpinge och hans föräldrar var lantbrukare i Vennerlöv. Även under min barndom hade vi riktiga plogar, men använde årdar på de lättare jordarna.

Alla jordstyckena här nere hade sina speciella namn, jag minns att i Storevång t. ex. fanns det jordlappar som hette Lillgallager och Långgallager och Grumsager. Namnen lär vara så gamla att de går ända tillbaka till silttidens dagar, då här var sillsalteri, och sillen i prämar härifrån fördes ~~genom~~ den då segelbara Bredevej till Östersjön.

Från mitt 15-åriga år minns jag, att skördarna här nere och visst över en stor del av landet, slog fel och det fanns inte råg att få. Det äts då barkbröd på många håll i landet, men inte vad jag vet härnere, det var endast ransenerna som knappades in och mjölet som blandades med agnar och boss.

ACC. NR. M. 8892: 24.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Då spreds plötsligt nyheten att rysk råg kommit till Sverige och nu fanns att köpa. Det blev stor glädje och den rågen räddade säkert många människor här från hunger. Det var första gången som råg importerades hit från Ryssland. Men i förhållande till andra födeämnen och andra varer var säd- den även i min barndom och ungdom dyr- jag minns att ett vanligt pris då var 100 daler tunnan för råg, vilket är oet- samma som något över 16 kr.* Trots brist och fattigdom var människor i alla ^{fall} mera nöjda då än nu. Min gamla mor- mor, som var född på 1700-talet och dog då jag var 9 år gammal, alltså år 1861, hade hågkonster och örestider, och då vi hade det smått i stugan och den enda kammaren ute i Södra Ljunghuset brukade hon alltid säga: "Vi ha i alla fall fred!"

* Högsta kursen:
100 daler = 16:62

De gamla gårdarna i Skanör hade en lång utåt gatan och en åt ^{gården mot väster ut} herrsidan och en uthuslänga. I ^{gårds}längan bodde familjen, där fanns kök och folkstuga medan arummen i läng- an utåt gatan mest var avsedda att ta emot främmande i. I

ACC. NR M. 8892: 25.

längan på norr-fanns ofta - jag har själv sett det upprepade gånger - en dörr - i senare tid överkalkad. Den är också den ett minne av erostider, av fruktan för överfall - det var nämligen en dörr, som vid fara kunde öppnas in till grannen för att raskt kunna tillkalla hjälp.

Där Nils Hanssens nu ligger låg för stadens brydestugan, vilken på den tiden låg utanför det bebyggda området för eldfarans skull. I min barndom såddes det lin här allmänt, och för eldriskens skull torkades linet i ugnen i brydestugan, som alla invånare hade rätt att använda men som de själva fick elda upp. Dagen efter det linet torkats skulle det brytas, och då häddades vänner och goda grannar upp till hjälp - inte minst vi manfolk fick gripa in - jag har själv varit med många gånger. Det var ett skutsigt arbete, man blev både nersvärtad och dammig, men det var alltid roligt, det berättades en oändlighet av historier medan vi arbetade och alla bjöds på kaffe och mat som bars ut till brydestugan. Hela dagen och in på kvällen höll vi på.

25
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 8892: 26.

När jag själv hade lantbruk hade jag 4 hästar, vanligtvis 6-8 kor, vilka med ungdjuren blev en 16-18 fäkreatur. Av moderfår hade jag en 5 å 6 stycken, vilka med lammen blev en hel flock och vidare hade jag en gåse och en 5 å 6 äldre gäss, vilka med sina gässlingar oftast höll till på södra sidan av ljunger. Varje höst såldes unggässen - det var bara de allra bäst situerade som hade sed att fira Märtesnatten med gässtek. Men alla hade gäss denna tid, det var en nödvändighetsvara inte bara för förtjänstens skull, utan för att få fjäder till sängkläder.

Två pigor och två drängar hade jag också. En aränglön under senare hälften av 1800-talet var högst 150 kr. om året, en piglön 70 å 80 - och dessa löner var då ansedda att vara särskilt höga. Det var ett stort självhushåll vi hade då, med mellan 12 och 18 personer i maten varje dag. Härtill kom att allting skulle spinnas och vävas hemma.

ACC. NR M. 8892:27.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vid måltiderna skulle för folket alltid stå ett erickakrus på bordet - vi har det kvar än, det har en bild av Gustav Vasas äventyr i höskrindan. Brännvin förekom emellertid inte i mitt hem, men det hindrade inte att alla hade sin brännvinsplunta med sig och drack ur den till maten. Och brännvinet var billigt, 90 öre om man köpte ett större parti annars 1 kr och 5 öre litern. Det hus, där den halte sköddaren bodde hade numret 105, och det skämtades mycket om att det var precis vad litern kostade.

Jag tog initiativet till att få jorden här i Skanör skiftad och fick ett par andra lantbrukare med mig. Alla de övriga kivade emellertid emot här, och jag fick gå ända till högsta ort där jag vann. Så blev det då laga skifte 1914-15. En lantmätare kom hit och mätte upp var och ens sammanlagda jordstycken. Var och en fick sedan samma areal fördelad på två platser, en närmre staden och en avlägsnare för rättvisans skull. Nu är samtliga lantbrukare här belättna med attskiftet kom till stånd.

ACC. NR M. 8892: 28.

28
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Fattigvården:

Från min barndom på 1850-talet minns jag hur fattighuset då såg ut. Det låg naket och kalt med den öppna plats bakom som kallades Gåsterget och där gässen brukade hålla till. Det fanns ingen brunn till huset och de som bodde där fick gå till grannens, Anders Normans, efter vatten. Överhuvudtaget fanns det inte tillstymmelse till uthus där inte ens en klosett. Det fanns fyra bestäder i det lilla korsvirketshuset, två lägenheter i öster och två i väster. Utanför varje lägenhet låg på gatan en askhög och dessa fyra askhögar gjorde intrycket av fulhet ännu större. De fattiga som bodde där hade utom fri bestad vissa lass terv om året till uppvärmning och dessutom någon obetydlig matpäng. I övrigt klarade var och en sig så gott det gick. Mer än dessa fyra fattiga som bodde här hade inte Skanör och Falsterbo tillsammans. Men säkert desste fler som levde i små omständigheter. Men så var också föroring-

ACC. NR M. 8892:89.

27
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

arna på tillvaren de blygsammaste. Alla familjer- praktiskt taget- vore barnrika och spädbarnsdödligheten stor. Men när man omtalade att ett litet barn i den eller den familjen dött var det i samma ton som man talade om en kattunge som dränkt sig. Mer betydde knappast ett nyfött barn den tiden. Så mycket har blivit bättre nu.

Jag minns också, att när jag var skolepåg fick de fattigare barnen en bestämd veckodag- om det var måndag eller lördag kan jag inte bestämt säj- gå och tiggas i de bättre lottades hus. Husmodern, som ju var beredd på det, hade då alltid ett stycke bröd och fläsk till reds. Däremot har jag inte minne av att barn här istaden bortauktionerats till en lägstbjudande och inte heller har jag hört de äldre berättat härom. Men jag har hört talas om att innan det fattighus, som fanns i min barndom och som ännu ligger kvar i Mellangatan fanns, var det fattighus i det hus fiskaren Karl Larsson bor i och som förut stod vid Lilla terg och detta

ACC. NR M. 8892:30.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

skulle med sitt enda rum ha varit högst eländigt.

Isamma lilla hus har förresten en gång bott en man, Ander Persson Berggren, som med sin fru Greta och sina 10 barn hade det ytterligt smått då han försörjde sig på lantarbete. När han gick och tröskade i Kämpinge hade han 25 öre om dan och maten, och i hans hem fanns det bara en gryta och den hade tappat benen. Men humöret var det inget fel på. När min far en gång frågade honom hur det stod till svarade han: -"Med mej är det bra, jag skulle bara haft lite mer av det lort de kalla pänga." En gång när ett av hans barn, en pojke, blev allvarligt sjuk körde han honom i skottkärra hela vägen till eektern i Trelleberg.

En sak som i min egen barndom ofta upprörde mig var att se helt små pågar på en 10-12 år gå ute i ur och skur och vakta svinhjärdar och ännu vanligare var det under fårs tid, enligt vad han berättat mig. Far berättade också om en kyrkoherde Henriksson i Gessie, som var jämngammal med

ACC. NR M. 8892:3/LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

honem och som jag förresten också sett. Denne hade många svin och en liten påg att passa dem. Han fick en dag besök ute på marken av en bekant, en liten 4 årig påg. Barnen lekte och under denna blåste en av dem i en pipa ett gällt ljud. De 12- 15 svinen blev rädda av detta ljud och troligen för att försvara sig rusade de på barnen, den älste han rädda sig upp på en vall men inte den yngre de uppretade och skrämde djuren åt upp honom. Kyrkoherden, som rådde om dem, gav inte så mycket som en le-öring till hans begravning eller visade på annat sätt sitt deltagande för hans föräldrar.

ACC. NR M. 8892:39.Målarelärling:

Hos en målaremästare Henriksson i Vellinge gick jag 1 år som målarelärling. Vi gick från gård till gård i trakten och målade och bodde och åt på gårdarna. Särskilt minns jag en bondgård Nils Anderssens. Vi målare fick äta vid ett eget bord, tjänstfolket vid ett annat. Där fanns tre piger i gården men de fick inte sitta utan måste stå när de åt. Tre spinnrockar och två vävstolar var stänligt i gång där i gården.

ACC. NR M. 8892:33.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVVäktarna:

Väktarna Anders Präst och Jöns Nilsson, som hade 100 kr i fast lön om året, voro berättigade att utom denna gå s. k. julgång för att få mat och brännvin i familjerna i stan. Jag har en gång varit med om att ge dem julmat, det var 1877, det år jag börjat som handlande i Hans Frans hus. De hade en stor korg och en stor flaska med sig att hämta håvorna i. Det måtte ha varit sista året de gick julgång för jag har aldrig gett dem julmat mer än samma gång. Sedan utgick deras lön enbart i kontanter. Så vitt jag vet skulle de ropa ut nattens timmar ända till klockan 3 på morgonen.

ACC. N:R 1 M. 8892:34.

57

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Fallehatt:

När vi barn var små och vid 1 å 1½ års åldern lärde oss att gå sydde mor en hårt stoppad bomullskrans, som hon satte på huvudet på oss för att linara stötarna när vi föll. Hon kallade den fallelhatt.

ACC. N:R. M. 8892:35.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVFastlag:

Flera gånger har jag varit med och sett på när de här i Skanör slagit katten ur tunnan. Det var på torget och tunnan hängdes upp mellan ett par almar. Sist jag såg på hade lantbrukarna släppt till en 20 hästar, som var grant utstyrd med blomster. Som tillhygge använde ryttarna en järnstock, en plogbill eller något liknande. Den som sist slog sönder tunnan blev kung - "sist den staven är" som det hette. Efteråt red hela skaran genom alla stadens gator och så blev det fest. Sist jag var med hölls denna i rådhusalen, ett 50-tal personer var med, ett par spelade fiol och ett par dragspel. Enligt sed slapp flickorna till mat och kaffe, pojkarna dryckjen.

ACC. NR. M. 8892:36.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Fyren:

I min barndom fick Falsterbo fyr sin första lampa.

Förut fanns där bara en stenkolsplatta, som de eldade på och ännu tidigare, enligt vad de gamle berättat, en brinnande kolkorg i en galge på baken.

ACC. NR. M. 8892:37.Hamnen:

När hamnen i Skanör skulle byggas låg här fullt av sten fiskare från Ven och Barsebäck och fiskade sten till bygget utanför stan. De gjorde härmed stor skada, ty sanden som förut i någon mån varit bunden flyter nu därifrån och med den väldiga sydliga strömmen här flyter sanden jämt in i hamnen som då och då måste muddras upp för att kunna användas. Den ursprungliga ritningen till hamnen, utförd av majer Gagner, tog också hänsyn till denna sydliga ström och hade därför en mycket lång hamnarm. Men för att spara tog staten helt enkelt och kapade hälften av denna vågbrytare och den nuvarande räcker inte så långt att den kan hindra sanden att med strömmen komma in i hamnen. Ändå betalade staten c:a 300000 kr till hamnen här åren 79-80-81.

ACC. N:R M. 8892:38.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVSanden som byggnadsgrund:

Skanörs kyrka är byggd direkt på sanden och det har aldrig varit till men. När sanden ligger fast är den nämligen lika bra grund som sten eller ler. När staden efter branden 1885 byggdes upp på nytt grävde de i allmänhet en djup grund av sten och lade sedan murarna av tegel direkt på. Nu rör stenen sig och husen från denna tid spricker.

ACC. NR M. 8892:39.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVEngelska kanalbyggare?:

När jag var 10 år gammal, alltså för 80 år sedan, kom två engelsmän hit för att undersöka möjligheterna av att bygga en kanal här. De borrhade här och där tvärs över Ljungan längre österut än där kanalen nu är grävd. De muddrade också ute i Höllviken, men funno, att segelrännan där inte var mer än 20 fot så att de skulle få så mycket grävning i leran att de kom till den slutsatsen att företaget inte lönade sig affärsmässigt och reste därför hem igen.

ACC. NR M. 8892:40.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVSkyttsie gård:

Där Skyttsie hage ligger går två vallar ut från ingången, följer man dem kommer man till den plats där Skyttsie gård ligger. Där finns ännu askhögar där gården varit och jag har själv funnit en del bruksföremål där fast jag inte tagit vara på dem. Till gården hörde 50 t. l.